

DE OOIEVAAR IN DE PROVINCIE GRONINGEN

Herben Prins

Avifauna Groningen is een vereniging voor vogelstudie en vogelbescherming in de provincie Groningen en een van de aangesloten organisaties van de Stichting Noorderbreedte. De vereniging is bezig een boek samen te stellen over de vogels in de provincie Groningen. Eind van dit jaar zal deze belangrijke publikatie verschijnen. Als voorpublicatie treft men in deze aflevering van Noorderbreedte een artikel over de ooievaar, een voormalige broedvogel en tegenwoordig een doortrekker in kleine aantallen. De latijnse naam is *Ciconia ciconia*, volksnamen zijn aaber en in Westerwolde stork.

Ooievaarsnesten bij De Punt in 1939

Sinds 1970 is de ooievaar niet langer broedvogel van deze provincie, maar trekt nog wel in zeer klein aantal door. De meeste waarnemingen vallen in de laatste twee dekaden van mei, de eerste van juni en in de eerste twee dekaden van augustus (tabel 1).

In deze periode zijn de vroegste en de laatste waarnemingsdata 16 maart en 10 september. De laatst bekende datum is 22 oktober 1941 in Haren.

Het grootste deel der waarnemingen (60%) heeft betrekking op enkelingen, terwijl slechts drie keer (5%) een groepje van vier of vijf is gerapporteerd. Het vaakst worden overvliegende (46%) of foeragerende exemplaren (43%) gezien; rustende ooievaars worden veel minder waargenomen (11%).

	maart			april			mei			juni		
dekade	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
aantal waarnemingen	-	2	3	4	5	4	5	10	7	10	1	1
aantal exemplaren	-	3	3	4	5	5	7	17	15	15	2	1
	juli			augustus			september					
dekade	1	2	3	1	2	3	1	2	3			
aantal waarnemingen	1	2	-	6	4	2	1	-	-			
aantal exemplaren	1	5	-	10	8	6	1	-	-			

Tabel 1 Waarnemingen van de ooievaar 1968-1981

Foerageren is in een aantal biotopen vastgesteld. Meestal vindt dit plaats in weilanden (55%), ook wel op bouwland (25%) (bv. drie ooievaars achter de ploeg op 16 mei 1974 in Scheemda), in hooiland en soms in natuurgebieden zoals de Lauwersmeer (5 augustus 1975). Het voorkomen van ooievaars op bouwland schijnt verder in Nederland niet normaal te zijn en komt

elders in Europa alleen voor in gebieden met extensieve landbouw.

Het voedsel van ooievaars zou voornamelijk bestaan uit sprinkhanen, mollen, muizen, kikkers en andere kleine prooi. Waarnemingen omtrent de voedselkeuze zijn in Groningen zeer schaars. In Haren werden in één uur 100 kleine prooien en een kikker gevangen.

	'29	'34	'39	'50	'56	'67	'71
aantal bewoonde nesten	13	33	39	14	6	1	0
idem in Nederland	209	273	312	78			15
aantal uitgevlogen jongen	?	83	98	42	11	1	0
idem in Nederland	?		823	197	95	29	

Tabel 2 De ontwikkeling van de broedvogelstand van de ooievaar in de provincie Groningen,

Van de laatste broedende ooievaars op de Gereformeerde kerk in Onnen zijn insekten, muizen en mollen als voedsel genoteerd. Hoewel de ooievaar in de provincie niet langer broedt, is het toch de moeite waard om enige oude gegevens nader te bekijken. Het broedbiotoop wordt omschreven als een open tot half open landschap met boomgroepen of vrijstaande bomen in een tamelijk lage vegetatie met een goede voedselvoorziening. Vooral de combinatie van hoger gelegen zandgronden naast lage, schrale en drassige terreinen vormen ideale omstandigheden. Deze omschrijving sluit goed aan bij de observaties omtrent voormalige nestelplaatsen van de ooievaar in Groningen. Broedgevallen van het Hogeland, van het lage kleigebied rond de stad of van de Veenkoloniën zijn zeer schaars. De nestelplaatsen waren sterk gekoncentreerd op de overgang van zandgrond naar veen of klei (fig. 1). Hetzelfde gold voor het aangrenzende Duitse Ost-Friesland en in hoofdlijnen ook voor de provincies Friesland en Drenthe. Vrij opvallend was in Groningen het grote aantal nesten pp afgeknotte bomen (51%); op de bekende wagenwielen op palen werd minder algemeen gebroed (39%), terwijl op schoorstenen bijna geen nesten werden aangetroffen. Het gemiddelde broedsukses (ongeveer 3 uitgevlogen jongen per seksesvol broedsel) week niet af van dat van de rest van Europa.

Achteruitgang

De achteruitgang van de broedvogelstand is vooral in de vijftiger jaren opgetreden, nadat het hoogtepunt van de eeuw rond 1939 was bereikt (tabel 2).

Deze achteruitgang in Groningen is niet bijzonder voor alleen onze provincie, of voor Nederland als geheel. Ook het aantal ooievaars in Duitsland en Denemarken is de laatste 40 jaar sterk verminderd. De achteruitgang van de stand in Noordwest-Europa is wel toegeschreven aan versterking, het gebruik van landbouwvergift, jacht, ruilverkavelingen en andere menselijke ingrepen, maar waarschijnlijk moet de hoofdoorzaak gezocht worden in de vrij koele zomers. Nederland ligt aan de rand van het broedareaal van de soort, terwijl het zwaartepunt ligt in gebieden met warme zomers (Oost-Europa, Turkije, Spanje en Marokko). Dit wordt duidelijk gedemonstreerd door het verschil in nestdichtheid tussen bijvoorbeeld Nederland, rond de Tweede Wereldoorlog ongeveer één nest per 100 km² en Polen in dezelfde periode ongeveer 100 nesten per 100 km². Perioden met relatief warme zomers begunstigen vermoedelijk de broedcondities voor de ooievaar in ons land, terwijl relatief koele zomers een achteruitgang van de broedvogelstand in de hand zouden werken. De direkte oorzaak hiervan ligt wellicht in de beïnvloeding van de prooidichtheid (sprinkhanen). Dit is vermoedelijk ook de verklaring voor de fluktuerende broedvogelpopulatie in Noordwest-Europa in de afgelopen 150 jaar: omstreeks 1858 een dieptepunt, een top

in ongeveer 1888, gevolgd door een dal in 1927 en weer een top in 1939 en een huidig dieptepunt (zie tabel 2). Dat de ooievaar weer op het dak van het raadhuis van de stad Groningen zal broeden, zoals in de zestiende eeuw, of ooit weer zal rondscharrelen op de vismarkten in de provincie, zich voedend met visafval, zoals in de zeventiende eeuw, lijkt echter uiterst onwaarschijnlijk.

De heer H.H.Th. Prins is medewerker van Avifauna Groningen.

Literatuur.

- Bauer, K.M. en U.N. Glutz von Blotzheim (1966). Handbuch der Vögel Mitteleuropas, I. Teil. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt a/M.
- Bemmel, A.C.V. van, H.L. Schuilenburg en J.J. Zwerver (1957). De stand van de Ooievaar, *Ciconia c. ciconia* (Linné), in Nederland in 1956. *Beaufortia* 63 : 187.
- Feith, J.A. (1908). Wandelingen door het oude Groningen. *Groningse Volksalmanakken 1891-1908*.
- Haverschmidt, F. (1929). De stand van den Ooievaar in Nederland in 1929. *Ardea* 18 : 97-118.
- (1934). De stand van den Ooievaar (*Ciconia c. ciconia* L.) in Nederland in 1934. *Ardea* 23 : 152-168.
- (1940). De Ooievaar (*Ciconia ciconia* L.) in Nederland in 1939. *Ardea* 29: 1-19.
- (1949). Een oude verhandeling over den Ooievaar. *Ardea* 36:257-265.
- Lack, D. (1966) Population studies of birds (Hoofdstuk 13: The White stork in Germany). Oxford University Press, Oxford/Londen.
- Mórzser Bruijns, M.F. en S. Braaksma (1955) De stand van de Ooievaar, *Ciconia c. ciconia* (Linné), in Nederland in 1950. *Beaufortia* 45 : 23-43.
- Rooth, J. (1957). Over het voedsel, de terreinkeus en de achteruitgang van de Ooievaar, *Ciconia ciconia* L., in Nederland. *Ardea* 45 : 93-116.
- Vooys, K.H. (1960). Atlas of european birds. Nelson & Sons, London.